



## เครื่องเขียน

นางสาวอินสชา ดวงเหมือน<sup>1</sup> เรียบเรียง

เครื่องเขียน เป็นเครื่องใช้ในการรับประทานหมาก ซึ่งจะประกอบไปด้วยตัวถาดใหญ่ที่มีลักษณะต่าง ๆ สำหรับวางตลับใส่หมาก ตลับยาเส้น กระจุกปูน ตลับสีเสียด ซองใส่พลู และกรรไกรหนีบหมาก การเคี้ยวหมากเป็นวัฒนธรรมร่วมของสังคมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ทั้งในภาคพื้นทวีป และหมู่เกาะ โดยเฉพาะในเขตประเทศมาเลเซียและอินโดนีเซีย เป็นแหล่งที่มีต้นหมากและพลูหลากหลายสายพันธุ์มากที่สุด มีการบันทึกจากนักสำรวจชาวอิตาลีเลียน Antonio Pigafetta ที่เดินทางมาหมู่เกาะในฟิลิปปินส์เมื่อ ค.ศ. 1521 (พ.ศ. 2064) ว่า “.....ผู้คนที่นั่นเคี้ยวหมากด้วยความเชื่อว่าจะช่วยเสริมสร้างความแข็งแรงให้หัวใจ หากงดเว้นพวกเขาอาจจะตายได้.....” นอกจากนี้เอกสารในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ อาทิ เอกสารกระดาดขเพลลา เรื่องคำให้การนายรัก จ.ศ. 1201 (พ.ศ. 2382) ยังกล่าวว่าตามหัวเมืองมลายูหมากเป็นสินค้าแลกเปลี่ยนทางการค้า เช่น การแลกเปลี่ยนข่าวสารจากชาวจีนกับหมากของคนพื้นถิ่นเมืองกลันตัน นอกจากนี้ยังพบในเอกสารสมัยโบราณว่าในการพระราชทานยศถาบรรดาศักดิ์แก่ขุนนางบางรายก็มีการพระราชทานเครื่องเขียนก็มี

สำหรับภาคใต้ของประเทศไทย สมัยก่อนเมื่อเลยวัยเด็กไปแล้วนิยมกินหมากกันเกือบทุกคน ทุกรอบครัวจึงมีเครื่องเขียนสำหรับใส่เครื่องหมากพลูเพื่อใช้ประจำบ้านหรือใช้รับรองแขกหรือ ถ้าต้องการออกไปทำงานนอกบ้านชั่วคราวช่วยยามก็มักจะนำเครื่องหมากพลูห่อผ้าหรือห่อชายพกติดตัวไปจนพอกินพอใช้ ถ้าต้องออกจากบ้านจนข้ามวันหรือต้องเดินทางไกลก็จะใส่กระสอบหมากหรือใส่หีบหมากไปจนกินพอ

เครื่องเขียนมักทำให้เข้าสู่ชุดกันทั้งรูปแบบ ลวดลายและวัสดุที่ใช้ เครื่องใช้ในการกินหมากประกอบด้วยตัวของต่าง ๆ ดังนี้

1. ตัวเขียนหรือเขียนหมาก นิยมทำรูปทรงเป็น 2 แบบ แบบแรกทำเป็นรูปทรงกลมอย่างถาดหรือพานมีเชิง ก้นตื้น อาจทำให้มีลูกชั้นที่มีก้นตื้นและแบนราบซ้อนอยู่อีกชั้นหนึ่งเพื่อเก็บของเล็ก ๆ น้อย ๆ เช่น เข็ม ด้าย หรือเงินเหรียญไว้ข้างล่าง เขียนหมากแบบนี้มักไม่มีหูหิ้ว เป็นที่นิยมใช้กันมาก ส่วนอีกแบบหนึ่งเป็นรูปทรงรีคล้ายจานเพลหรืออย่างกระเข้มีเชิงและมีหูหิ้ว

2. เต้าปูน เป็นภาชนะที่ใส่ปูนหมาก มาพร้อมกับไม้เขียนปูน ถ้าทำด้วยโลหะมักทำให้สูงกว่าเครื่องเขียนที่ใช้ประโยชน์อย่างอื่น เพราะต้องเก็บไม้เขียนปูนไว้ภายใน ถ้าใช้กระจุกดินเผาจะเลือกทรงเตี้ย หนา และปากแคบ

<sup>1</sup> นักวิชาการ ปฏิบัติการ สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ

3. ชองพลู เป็นภาชนะสำหรับใส่พลูจิบ นิยมทำด้วยเงิน นาก ทองเหลืองหรือสำริด ทำเป็นรูปกรวยวงรี หรือ หกเหลี่ยม ตอนปลายบาน ก้นสอบและเรียวยาว ด้านหลังของปากชองนิยมทำเป็นยอดสามเหลี่ยม ทำลวดลาย ให้เข้าชุดกันกับเขียนหมาก ที่ทำเป็นลายฉลุก็มี

4. ชองยาเส้นหรือสมุกยาเส้นหรือตลับยา อาจสานด้วยใบตาล ใบเตย ใบลานหรือกระจูดทำเป็นชองมี 4 มุม แบ่งเป็น 2 ส่วน สวมครอบกัน หรือทำเป็นรูปกระสอบมีมุมหกมุม มีฝาครอบก็มี

5. ตลับสี่เสียด มักทำเป็นตลับขนาดเล็ก เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ 1 เซนติเมตร ทำด้วยเงิน นาก หรือทองเหลือง มีฝาปิดแบบสวมครอบ

6. กรรไกรหนีบหมาก เป็นกรรไกรที่ไม่มีดข้างหนึ่งใหญ่และคมกว่าอีกข้าง ใช้สำหรับผ่าลูกหมากและ เนื้อหมาก ทำด้วยเหล็กทั้งอัน แต่ให้เข้าชุดกับเครื่องเขียน

แต่ละบ้านจะเลือกใช้เครื่องเขียนต่างกันตามฐานะและรสนิยม บ้านที่มีฐานะดีอาจมีเครื่องเขียนหลาย ชุดเพื่อเลือกใช้ตามโอกาสต่างกัน ผู้ที่มีฐานะร่ำรวยหรือเจ้าขุนมูลนายที่มียศถาบรรดาศักดิ์สูง อาจใช้เครื่อง เขียนชุดเครื่องถมทอง ที่มีฐานะค่อนข้างสูงมักใช้เครื่องเงินหรือเครื่องย่านลิเภา (ประเภทสานอย่างประณีต) ที่ มีฐานะปานกลางนิยมใช้เขียนเครื่องทองเหลือง เครื่องสำริด หรือเครื่องย่านลิเภาชนิดฝีมืออย่างสามัญ ส่วนผู้ที่ มีฐานะค่อนข้างอัตคัดจะใช้เขียนไม้ชุดหรือไม้กลึง เป็นต้น เครื่องเขียนประเภทเครื่องเงินและเครื่องทองเหลือง ที่พบในภาคใต้ พบว่ามีลวดลายแบบศิลปะจีน ญวน เขมร และมลายู แสดงถึงความสัมพันธ์กัน

เครื่องเขียนนอกจากจะใช้ประจำบ้านหรือรับรองแขกที่บ้านแล้ว บางทีผู้มีเครื่องเขียนสวย ๆ งาม ๆ เพื่อใช้สำหรับจัดขันหมากในพิธีหมั้นหรือแต่งงาน หรือใช้เจ้าบ่าวเจ้าสาวหรือเจ้านาคนำไปกราบไหว้ขอพรแก่ ผู้ใหญ่ แต่จะต้องมีผ้าห่อไปอย่างมิดชิด เมื่อกราบไหว้แล้วจึงค่อยแกะห่อผ้าออกแล้วหมอบยื่นให้ด้วยความ คารวะ ผู้ที่รับการกราบไหว้จะรู้สึกอึดอัดใจ

การกินหมากในสมัยโบราณนั้นถือว่าเป็นสิ่งดีงาม เพราะมองว่าคนฟันดำเป็นลักษณะของคนสวย และ การเคี้ยวหมากยังทำให้เกิดความเพลิดเพลิน ผ่อนคลาย ช่วยฆ่าเวลาและทำให้ฟันแข็งแรงทนทานอีกด้วย การ กินหมากในปัจจุบันไม่แพร่หลายเหมือนในอดีตอาจจะเป็นเพราะในสมัยจอมพลป. พิบูลสงคราม เป็น นายกรัฐมนตรีของประเทศไทยได้สั่งห้ามประชาชนกินหมาก เพราะเห็นว่าการกินหมากเป็นสิ่งสกปรกเลอะ เทอะไม่ทันสมัย เครื่องเขียนจึงไม่ค่อยพบเห็นกันมาตั้งแต่ในครั้งนั้น ยิ่งต่อมามีหมากฝรั่งเข้ามาขาย สามารถ เคี้ยวเล่นได้ คนสมัยใหม่จึงละทิ้งการเคี้ยวหมากหันมาเคี้ยวหมากฝรั่งแทน การกินหมากจึงค่อย ๆ สูญหายไป ทำให้เครื่องเขียนหมดความสำคัญไปในที่สุด

ปัจจุบันเครื่องเขียนได้เปลี่ยนบทบาทหน้าที่กลายเป็นของสะสม โดยเฉพาะเครื่องเขียนที่ทำด้วยโลหะ มีค่าและประดิษฐ์ด้วยช่างฝีมือประณีต ยิ่งเพิ่มมูลค่าและเป็นของหายาก ส่วนเครื่องเขียนที่ทำด้วยไม้อาจจะ นำมาประยุกต์ใช้งานอย่างอื่นได้ เช่น งานตกแต่งสถานที่ เป็นต้น



เครื่องเขียนทองเหลือง จัดแสดง ณ พิพิธภัณฑ์คติชนวิทยา สถาบันทักษิณคดีศึกษา

### เอกสารอ้างอิง

ชลมา อวงศ์ศรณานันต์. การศึกษาสารัตถะข้อมูลวัตถุของจริงประเภทไม้แกะสลัก. สถาบันทักษิณคดีศึกษา มหาวิทยาลัยทักษิณ. 2541

สุธิวงศ์ พงศ์ไพบูลย์. เครื่องเขียน. สารานุกรมวัฒนธรรมภาคใต้ เล่ม 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์การพิมพ์, 2529.

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติพระนคร. (ม.ป.ป.). เขียนหมากมลายู. สืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน 2567. สืบค้นจาก

<https://www.finearts.go.th/museumbangkok/view/35635-เขียนหมากมลายู>

สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมภาคใต้ (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). เขียนหมาก สืบค้นเมื่อ วันที่ 28 เมษายน

2567. สืบค้นจาก <https://archive.sacit.or.th/handicraft/94>

สถาบันส่งเสริมศิลปหัตถกรรมภาคใต้ (องค์การมหาชน). (ม.ป.ป.). ชุดขันหมากหรือชุดเขียนหมาก สืบค้นเมื่อ

วันที่ 28 เมษายน 2567 สืบค้นจาก [https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachments/](https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachments/e465ae46b07058f4ab5e96b98f101756/_aaf9b1c5df6c60af7d00d2f990f2ca7d.pdf)

[e465ae46b07058f4ab5e96b98f101756/\\_aaf9b1c5df6c60af7d00d2f990f2ca7d.pdf](https://www.sacit.or.th/uploads/items/attachments/e465ae46b07058f4ab5e96b98f101756/_aaf9b1c5df6c60af7d00d2f990f2ca7d.pdf)

Siam Coin. (2564). เขียนหมากของสะสมในยุคนี้#ของใช้สุดหวงสุดรักในยุคเก่าสืบค้นเมื่อวันที่ 28 เมษายน

2567. สืบค้นจาก <https://siamcoin.com/เขียนหมาก/>